

O'ZBEK ADABIY TILI LEKSIKASIDA QISHLOQ XO'JALIGI TERMINLARINING KIRIB KELISHI

Islomova Shahnoza

TDAU "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrasi o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Olinma so'zlarning faollik darajasi ortishi tufayli o'z qatlam so'zlar chet tilidan o'zlashgan so'zlarga o'z o'rnini bo'shatib berishi tabiiy hodisa. Bu jarayon terminologiyada ham o'z aksini topadi. Zero, terminlar tizimining xalqaro mezonlarga moslashtirilishi hodisasi terminologiyadagi milliy so'z shakllardan ko'ra umume'tirof etilgan internatsional birliklarning qo'llanish darajasini oshirishga xizmat qiladi. Shu jumladan qishloq xo'jaligi sohasida ham chet tillardan so'z va terminlar o'zlashgan va o'zlashmoqda.

Kalit so'zlar: so'zlarning termin sifatida berilishi, atamalar, terminlar, qishloq xo'jaligi sohasi

АННОТАЦИЯ

Из-за возрастания активности слов естественным явлением является то, что их словесный пласт может вытеснять слова, отличающиеся от иностранного языка. Этот процесс отражается и в терминологии. Ведь феномен адаптации системы терминов к международным критериям будет способствовать повышению уровня использования в терминологии общепризнанных международных единиц, а не национальных словарных форм. В сфере сельского хозяйства адаптирована и адаптирована лексика и термины из иностранных языков.

Ключевые слова: лексика как термин, термины, термины, сельское хозяйство

ANNOTATION

Due to the increase in the activity of words, it is a natural phenomenon that their verbal layer can displace words that differ from the foreign language. This process is also reflected in the terminology. After all, the phenomenon of adapting the system of terms to international criteria will contribute to an increase in the level of use of generally recognized international units in terminology, rather than national dictionary forms. In the field of agriculture, vocabulary and terms from foreign languages have been adapted and adapted.

Keywords: vocabulary as a term, terms, agriculture

Dunyo tillarning rivojlanish qonuniyatiga ko‘ra tilda mavjud leksika savdo-sotiq, qishloq xo‘jaligi, san‘at, sanoat, diplomatik aloqalar orqali boshqa tillardan o‘zlashish hisobiga boyib boradi. Biz bilamizki, ixtiro qayerda yaratilsa,

o‘z nomi bilan bosqa tillarga o‘zlashadi. Shuningdek, “...respublikamiz hayotining barcha sohalarida yuz berayotgan katta o‘zgarishlar, rivojlangan juda ko‘p mamlakatlar bilan aloqalarning tobora kuchayib borayotganligi qisqa vaqt mobaynida o‘zbek tili, xususan, uning leksikasi rivojiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi”. Olinma so‘zlarning faollik darajasi ortishi tufayli o‘z qatlam so‘zlar chet tilidan o‘zlashgan so‘zlarga o‘z o‘rnini bo‘shatib berishi tabiiy hodisa. Bu jarayon terminologiyada ham o‘z aksini topadi. Zero, terminlar tizimining xalqaro mezonlarga moslashtirilishi hodisasi terminologiyadagi milliy so‘z shakllardan ko‘ra umume‘tirof etilgan internatsional birliklarning qo‘llanish darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ayni paytda agrar soha terminlari ham boshqa xalqlar tomonidan qabul qilinayotganligi quvonchli.

Masalan :uzum, tarvuz, zira, anjir, kishmish kabi terminlarimizni ular fonetik tamoyil asosida qabul qilishgan, chunki bu mahsulotlar bizning zamindagina yetishtiriladi.

5 jildli O‘TILda garchi agrar soha bizda uzoq o‘tmishga borib taqalsada, agrar terminologiyada olinma so‘zlarning salmog‘i katta. Ko‘pgina atamalar sheva pometasi ostida yoki tarixiy so‘zlar sirasiga kiritilgan. Bunga sabab o‘tmishdagi siyosiy jarayonlar ekanligi kundek ravshan. Ammo bu milliy tilda mavjud so‘zlarning agrar tushunchalarni ifodalay olish qobiliyatini past darajada baholashga sabab bo‘la olmaydi. Chunki qishloq xo‘jaligi terminologiyaning birliklari, asosan, mamlakat taraqqiyoti, soha rivoji, ixtirolar, eksport bilan chambarchas bog‘liq holda shakllanadi.

O‘zbek tilining katta hajmli qishloq xo‘jaligi terminologiyasida asosiy va umumiy deb qaralgan – o‘zbek tilining izohli lug‘atiga kiritilgan Q\X pometali terminlarning etimologik xususiyati bo‘yicha tasnifi quyidagicha:

- sof o‘zbekcha;
- arabiy;
- forsiy;
- rus ;
- lotin;
- yunon;
- frantsuz;
- ingliz;
- nemis tilidan o‘zlashgan so‘zlar.

Quyida 5 jildli O‘TILda mavjud agrar terminlarning yuqoridagi tasnif bo‘yicha tahlilini ko‘rib o‘tamiz:

Sof o‘zbekcha atamalar: bol, dala, kepak, kuya, lalmi, ekin, o‘simlik otquloq, egat, ekin, yugan, yulg‘un, yaylov, o‘t, o‘zak, chuchuk, ...

Arab tilidan olingan (asosi arabcha) soʻzlarning termin sifatida berilishi: *asal, zambil, zot, zanjabil, oila, qandil, toj, toifi, xantal, xina, xurmo, ...*

Fors tilidan olingan (asosi forscha) soʻzlarning termin sifatida berilishi: *gul, duragay, marza, mosh, mushk, shoʻr, shoʻra, yagona, taf, tok, xazanak, xashak, chilla, ch illaki, chilon....*

Frantsuz tilidan olingan soʻzlarning termin sifatida berilishi: *azot, dresserovka* berilishi: *azot, dresserovka, marinad, terrasa, filtr, selluloza, ...*

Nemis tilidan olingan soʻzlarning termin sifatida berilishi: *grunt, ladshaft, sentner, ...*

Rus tilidan olingan soʻzlarning termin sifatida berilishi: *qirmizka, teplitsa, tok, ukrop, xren, ...*

Lotin tilidan olingan soʻzlarning termin sifatida berilishi: *agrar, immunitet, vegetativ, korbamid, popirus, vena, teretoriya, fibroma, flora, fruktoza, sitrus, ...*

Yunon tilidan olingan soʻzlarning termin sifatida berilishi: *agro..., xlor, xlorafil, spora, ekologiya, epidemiya, texnika, tip, toksin, fagasit, ...*

Ingliz tilidan olingan soʻzlarning termin sifatida berilishi: *fosforit, xnin, chizel, eksport, ...*

Bundan tashqari, oʻzbek tilida til boyishining ichki imkoniyatlari asosida yoki turli tildan oʻzlashgan soʻzlarning kombinatsiyasidan yoxud ularni juftlash yordamida hosil boʻlgan terminlar ham mavjud: arab+fors: *zotdor, asalari aybnoma*; arab+fors+oʻzbek: *asalarichilik*; oʻzbek +lotin: *suv bioresurslari*; yunon+arab: *agrokimyo, agrobiologiya*; yunon+oʻzbek: *bioxilma -xillik*; -lik-chilik affiksi yordamida oʻzbekchalashtirilgan terminlar ham shular jumlasidan (*baliqchilik, asalarichilik, qorakoʻlchilik*).

Ingliz tilidan yangi terminlarning faol oʻzlashtirilishi tufayli XX asrning soʻnggi oʻn yilligida muhim oʻzgarishlarga uchragan turli tizimlar (shuningdek, unga kiritilgan terminlar)dan farqli ravishda qishloq xoʻjaligi sohasi va uning atamalari tubdan oʻzgartirilmagan.

Taʼkidlash joizki, fransuz, nemis, lotin, yunonchadan olingan soʻzlardan deyarli barchasining oʻzbek tilida termin sifatida qoʻllanishi rus tili orqali roʻy bergan. Mazkur terminlarning talaffuz va imlo masalalari ham aynan rus tili orqali oʻzlashtirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. 5 jildli. – “Oʻzbekiston nashriyoti” Toshkent 2020
2. E.Sobirova “Oʻzbek tilining izohli lugʻatida huquqiy terminlarning berilishi” (PhD) dissertatsiya .Toshkent 2022
3. O.K.Komilov Tuproqshunoslik va agrokimyodan ruscha-oʻzbekcha lugat” Toshkent-1997
4. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Sinonim_\(znacheniya\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Sinonim_(znacheniya))